

มุมห้องเรียน

Take Peek at a Classroom Corner

ศศิลักษณ์ ชัยนิกิจ, อุไรवास ปรีดีติติก และแสงทิวา ไชยยศ

เลี้ยงเด็กให้รุ่ง ต้องให้เด็กได้เล่น

Raising Successful Children through Free Play

บทคัดย่อ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการไม่สมวัย คือ มโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนของสังคมที่ต้องการเร่งเด็กให้มีความพร้อมในการเขียน อ่าน และคิดคำนวณก่อนวัยอันควร ส่งผลให้เด็กขาดความกระตือรือร้น แรงจูงใจในการเรียนรู้ และเกิดความเครียด การอบรมเลี้ยงดูที่สอดคล้องกับธรรมชาติการทำงานของสมองและพัฒนาการของเด็ก นำมาสู่ศักยภาพการเรียนรู้ที่สูงที่สุด เด็กปฐมวัยต้องได้เรียนรู้ผ่านการเล่น การลงมือกระทำโดยใช้ประสาทสัมผัส ภายใต้บรรยากาศทางบวกซึ่งนำไปสู่สถานะสั่นไหว การจัดให้เด็กได้เล่นอิสระภายใต้หลักปฏิบัติ 7 ประการ เป็นแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยผ่านการเล่นซึ่งนำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้ที่สูงที่สุด

คำสำคัญ: การเล่น / เด็ก

Abstract

The society's misconception in early childhood development is the key factor for inappropriate development for preschoolers. Preschoolers are forced to be literate in reading and writing and numerate out of their readiness, and these conditions enforce preschoolers' anxiety and lack of learning passion and motivation. Parenting based on brain development and child development influences child's optimal learning potential. Preschoolers should learn through play and hands-on activities using their senses under positive atmosphere. These circumstances create flow conditions for preschoolers. Consequently, 7 principles of children's free play provision are one of the best guidelines for child rearing's through play to promote their optimum learning potential.

KEYWORDS: FREE PLAY / CHILDREN

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “เล่น” ของเด็ก มักจะมองกันว่าเป็นอะไรที่ไม่จริงจังหรือมองดูว่าการเล่นเป็นกิจกรรมที่ไม่มีประโยชน์เสียเป็นส่วนใหญ่ และผู้ใหญ่หลายคนมองข้ามโดยมิได้ให้ความสำคัญกับการเล่นของเด็ก ทั้งที่ความจริงการเล่นเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก ดังที่ เอวพา เดชะคุปต์ (2542) กล่าวว่า การเล่นเป็นกิจกรรมที่เป็นหัวใจและมีความสำคัญเพราะเป็นการสนองความต้องการทางจิตใจ เกิดความสนุกสนานขณะที่เด็กเล่นจะเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน เด็กเรียนรู้ได้ดีโดยผ่านประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรม โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 แม้ว่าการเล่นจะดูเป็นพฤติกรรมที่ธรรมดาของเด็กทุกคน แต่การเล่นเป็นประสบการณ์ตรงที่เด็กจะได้รับประสบการณ์จากการทำกิจกรรมด้วยตนเอง เรียนรู้และรับรู้สิ่งที่เด็กกระทำ ได้ลองผิดลองถูก ได้แก้ไขปัญหา ในขณะเดียวกันได้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เสริมสร้างให้เด็กมีความเชื่อมั่นและกล้าแสดงออก จึงกล่าวได้ว่า การเล่นมีอิทธิพลและมีผลต่อการเจริญเติบโตของเด็ก ช่วยพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ข้อมูลสถานการณ์พัฒนาการเด็กปฐมวัยของไทยตลอด 20 ปีที่ผ่านมา มีแนวโน้มคงที่ กล่าวคือ 1 ใน 3 ของเด็กอายุระหว่าง 0-5 ปี มีพัฒนาการล่าช้า ผลการสำรวจพัฒนาการเด็กปฐมวัยตั้งแต่ พ.ศ. 2542 2547 2550 2553 และ 2557 พบว่า มีพัฒนาการสมวัย

ร้อยละ 71.1 72.0 67.7 70.3 และ 72.5 ตามลำดับ (กรมอนามัย, 2558) โดยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการล่าช้า ได้แก่ การขาดโภชนาการที่ดี การขาดความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติที่ถูกต้องของผู้เลี้ยงดู และการใช้สื่อโทรทัศน์หรือสมาร์ทโฟนกับเด็ก (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน [สสค.], 2557) สอดคล้องกับข้อมูลจากรายงานสถานการณ์เด็ก เยาวชน และครอบครัว ปี พ.ศ. 2560 ที่ระบุว่า ปัญหาคุณภาพพ่อแม่ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ไม่สมวัย (อาทิตย์ เคนมี, 2560)

พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูกและเป็นบุคคลสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการของลูก โดยเฉพาะการสร้างความรักผูกพันซึ่งจำเป็นต้องเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิต การที่เด็กเล็กไม่ได้รับการตอบสนองจากผู้ใหญ่หรือได้รับการตอบสนองที่ไม่สม่ำเสมอ ส่งผลทางลบต่อการพัฒนาของเด็กนำไปสู่พัฒนาการที่ล่าช้าได้ การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างมีคุณภาพเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสมองของเด็กซึ่งเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ที่ได้รับการตอบสนองจากผู้ใหญ่ที่รักและใส่ใจ ผลจากการสำรวจ พบว่า พ่อมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกับเด็กน้อยกว่าแม่ เช่น อ่านหนังสือให้ลูกฟัง ร้องเพลง พาไปนอกบ้าน วาดรูป โดยพ่อแม่ที่อยู่ในเขตเทศบาลมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกับเด็กสูงกว่าพ่อแม่ที่อยู่นอกเขตเทศบาล และมีความเหลื่อมล้ำของโอกาสในการเข้าถึงสื่อและแหล่งเรียนรู้สูงมากระหว่างครอบครัวที่ยากจนและครอบครัวที่ร่ำรวย (UNICEF, 2017)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยและโอกาสในการพัฒนาศักยภาพในตนเองของเด็กคือ โมโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนของสังคมที่ให้ความสำคัญกับเด็กวัยอนุบาลที่อ่านออก เขียนได้ บวกเลขได้ ว่าเป็นเด็กเก่ง พ่อแม่ผู้ปกครองคาดหวังให้โรงเรียนอนุบาลสอนการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณ การให้เด็กคัด ก-ฮ หรือ A-Z ไม่ใช่การเรียนรู้ที่ถูกต้องของเด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นการเรียนรู้แบบนามธรรม (อาทิตย์ เคนมี, 2560) การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ เป็นความสามารถที่ต้องอาศัยการทำงานของสมองในส่วนนีโอคอร์เทกซ์ที่ควบคุมการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ซึ่งสมองส่วนนี้ยังไม่พร้อมใช้งานในวัย 0-7 ปี ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเร่งรัดให้เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญาที่เกินวัย ได้แก่ การขาดความกระตือรือร้นและแรงจูงใจในการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ถูกจำกัดรวมทั้งความเครียดอันนำไปสู่อาการเจ็บป่วยทางกายที่เป็นผลมาจากจิตใจ

งานวิจัยของ Marcon (2002) ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการสอนในระดับอนุบาลส่งผลต่อการประสบความสำเร็จทางการเรียนของเด็กเมื่อศึกษาในระดับประถมศึกษา เด็กที่ประสบความสำเร็จในการเรียนเป็นเด็กที่ตื่นตัว มีพลัง และมีประสบการณ์ในช่วงปฐมวัยที่ได้รับเริ่มทำอะไรด้วยตนเอง (child-initiated) เมื่อเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนในปีที่ 5 พบว่า เด็กที่เรียนอนุบาล

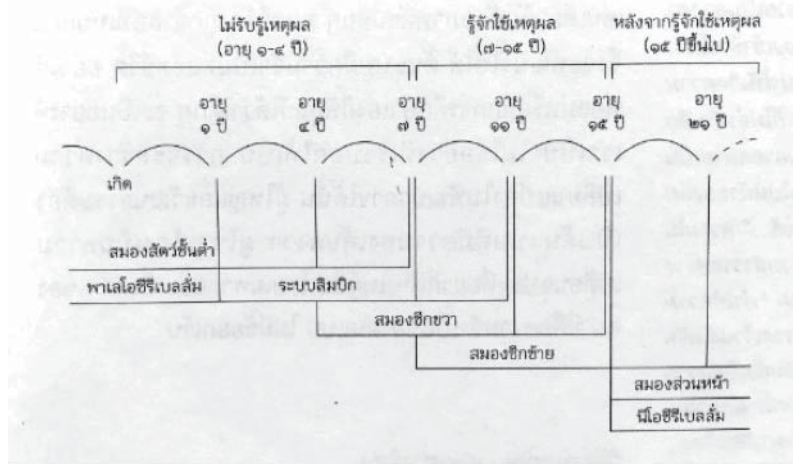
แบบเน้นวิชาการและเด็กที่เรียนอนุบาลแบบเตรียมความพร้อมซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มเอง มีผลการเรียนไม่แตกต่างกัน แต่ในปีที่ 6 พบว่า เด็กที่เรียนอนุบาลแบบเตรียมความพร้อม มีผลการเรียนดีกว่าเด็กที่เรียนอนุบาลแบบเน้นวิชาการ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าการสอนให้เด็กอ่านออกตั้งแต่ปฐมวัยมิได้ส่งผลในระยะยาวต่อการประสบความสำเร็จทางการเรียน เด็กที่เริ่มเรียนช้ากว่าสามารถตามทันเด็กที่เรียนอ่านเขียนตั้งแต่อนุบาลเมื่ออายุ 11 ปี โดยมีความสามารถด้านการเข้าใจการอ่านสูงกว่าเล็กน้อย (Suggate, 2013)

ความสำเร็จของบุคคลเกิดจากปัจจัยหลายประการที่หากปูพื้นฐานและปลูกฝังตั้งแต่ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา เด็กจะมีพื้นฐานสำหรับการ “ต่อยอด” ในระดับที่สูงอย่างเข้มแข็งและแข็งแกร่ง พอล ทัฟ (2557) นำเสนอคุณลักษณะ 7 ประการ ที่นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่ ความมูมานะ การควบคุมตนเอง ความกระตือรือร้น การเข้าสังคม ความกตัญญู การมองโลกแง่ดี และความสงสัยใคร่รู้ โดยกล่าวถึง บุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิต มิได้ถูกกำหนดโดยสถานะทางสังคมหรือเศรษฐกิจของครอบครัว มีตัวอย่างบุคคลที่เกิดมาในครอบครัวที่ย่ำแย่และยากจน แต่สามารถประสบความสำเร็จทางการเรียนได้ ในขณะที่เดียวกันบุคคลที่เกิดมาด้วยความพร้อมทุกอย่างก็ได้ นำพาให้ประสบความสำเร็จเมื่อโตขึ้นเช่นกัน เงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลให้บุคคลประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับโอกาสและคุณลักษณะภายในตนที่กล่าวข้างต้น โดยเฉพาะความสามารถอดทนทำในสิ่งที่ไม่ชอบ ได้จนสำเร็จเป็นตัวพยากรณ์ความสำเร็จตัวหนึ่ง จะเห็นได้ว่า ความสามารถที่จำเป็นต่อการประสบความสำเร็จในชีวิตมิใช่จำนวนหรือปริมาณความรู้ หรือความสามารถในการอ่าน เขียน คิดคำนวณได้ตั้งแต่ยังเยาว์วัย หากแต่เป็นทักษะทางด้านพฤติกรรม (non-cognitive) ความสามารถในการจัดการกับปัญหา การตัดสินใจ การสร้างสัมพันธภาพ วินัย ความรับผิดชอบ ความอดทนอดกลั้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการหล่อหลอมเป็นบุคลิกภาพและคุณสมบัติติดตัวตั้งแต่ปฐมวัย

สมองกับการพัฒนาของเด็กปฐมวัย

สมองของมนุษย์มีพัฒนาการแบ่งได้เป็น 3 ชั้น ดังภาพ 1 กล่าวคือ ชั้นแรก ชั้นก่อนรู้เหตุผล (prelogical) อายุ 0-7 ปี สมองส่วนที่รับรู้ความรู้สึกและการเคลื่อนไหว (sensory-motor brain) พัฒนาเป็นส่วนแรกเน้นการพัฒนาประสาทสัมผัสทางกาย ชั้นที่สอง ชั้นรู้จักใช้เหตุผล (operational logic) เริ่มพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ ซึ่งควบคุมด้วยสมองส่วนกลางที่เรียกว่า ระบบลิมบิก และชั้นสุดท้าย ชั้นหลังจากรู้จักใช้เหตุผล (post-operational) สมองส่วนหน้าที่อาจเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาทางจิตวิญญาณ หรือการข้ามพ้นตัวตน ซึ่งพัฒนาสมบูรณ์ในวัยยี่สิบต้น ๆ การพัฒนาอย่างเต็มที่และสมบูรณ์

แบบในขั้นหนึ่ง ๆ จะเป็นฐานที่มั่นคงแข็งแรงสำหรับขั้นต่อไป ในขณะที่เดียวกัน การพัฒนา
 ครั้ง ๆ กลาง ๆ ของขั้นในย่อมส่งผลไปจำกัดพัฒนาการในขั้นต่อไปด้วย (โจเซฟ ซิลตัน เพียร์ช
 และไมเคิล เมนดิซซา, 2559)

ภาพ 1 การเติบโตของสมองและจุดเน้นการพัฒนา
 (ที่มา โจเซฟ ซิลตัน เพียร์ช และไมเคิล เมนดิซซา, 2559)

Blythe (2004) กล่าวว่า ทุกวันนี้มีเด็กจำนวนมากที่ไม่ได้รับประสบการณ์ในการเล่น
 การใช้ประสาทสัมผัส การเคลื่อนไหว ดนตรี รวมไปถึงการพูด ในปริมาณที่มากเพียงพอและ
 เหมาะสมกับวัย ผลลัพธ์ คือ เด็กไม่มีความพร้อมในการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะกลไก การรู้ภาษา
 รวมทั้งความสามารถในการมองและฟัง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการส่งเสริมในเวลา
 ที่เหมาะสม มิเช่นนั้นจะยากลำบากมากในการฟื้นฟูเพื่อให้สามารถใช้ทักษะเหล่านั้นเพื่อเรียน
 รู้ทางด้านวิชาการ ประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวร่างกายของเด็กเป็นตัวก่อรูปบุคลิกภาพ
 อารมณ์ความรู้สึก และการกระทำให้เป็นผลสำเร็จ การเรียนรู้มิใช่เพียงการอ่าน การเขียน
 และคิดคำนวณ แต่เป็นความสามารถขั้นสูงซึ่งเกิดขึ้นได้จากการบูรณาการอย่างประสาน
 สัมพันธ์ระหว่างสมองและร่างกาย กล่าวคือ การอ่าน การเขียน จำเป็นต้องอาศัยการตระหนักรู้
 ในทิศทาง ซ้ายไปขวา ขวาไปซ้าย ข้างบน ข้างล่าง ความสามารถในการรู้ตำแหน่ง
 แห่งในอาณาบริเวณจำเป็นต้องพึ่งสมดุลของร่างกาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบประสาทที่ควบคุม
 การทรงตัว (vestibular system) เด็กจำเป็นต้องได้เคลื่อนไหวร่างกายในลักษณะและทิศทาง
 ต่าง ๆ เพื่อฝึกสมดุลของร่างกาย เช่น กระโดดขึ้นลง วิ่งไปข้างหน้า ข้างหลัง วิ่งแล้วหยุด
 แกว่งตัวไปข้างหน้า ข้างหลัง หมุนหรือเหวี่ยงตัว หมุนเป็นวงกลมจากจุดศูนย์กลาง เด็กที่มี

ปัญหาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวอาจนำไปสู่ปัญหาในการเรียนรู้เมื่อเรียนในระดับที่สูงขึ้น

หน้าต่างแห่งโอกาสในการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นช่วงเวลาวิกฤติที่เด็กควรได้รับประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะหรือความสามารถนั้น ๆ หากล่วงเลยโอกาสนั้นไป การพัฒนาทักษะหรือความสามารถนั้น ๆ จะยากลำบากมากหรืออาจเป็นไปได้เลย โดยพัฒนาการด้านร่างกายเริ่มตั้งแต่อยู่นในครรภ์จนถึง 8 ปี การควบคุมอารมณ์และความรักผูกพัน (social attachment) พัฒนาในช่วง 0-2 ปี การพูดและภาษา พัฒนาในช่วง 0-3 ปี คณิตศาสตร์และตรรกะ พัฒนาในช่วง 0-4 ปี (UNICEF, n.d.) ความสามารถในการจับคู่เสียงและภาพต้องอาศัยการฝึกฝนหลายปี ซึ่งเป็นความสามารถสำคัญในการอ่านและการเขียน เด็กต้องแปลงภาพที่เห็นจากหนังสือให้เป็นเสียงภายในหัวในขณะที่อ่านหนังสือในทางกลับกัน เด็กต้องแปลงเสียงภายในหัวให้ออกมาเป็นภาพสัญลักษณ์ในหน้ากระดาษเมื่อเขียน การที่เด็กได้เล่นกับเสียง การพูดในขณะที่เล่น การร้องเพลง การท่องบทกลอน เหล่านี้เป็นการพัฒนาการฟัง การจำแนกเสียง ความจดจ่อ และความจำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางวิชาการทั้งสิ้น (Blythe, 2004) องค์ความรู้เกี่ยวกับประสาทวิทยาทางสมองทำให้เข้าใจได้ว่าสมองของเด็กปฐมวัยกำลังพัฒนา ซึ่งต้องการโภชนาการที่มีคุณภาพเช่นเดียวกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติและวัยของเด็ก ประสบการณ์การเรียนรู้ต้องเหมาะสมกับร่างกายและสมองของเด็กมิเช่นนั้นจะเกิดความเครียด กังวล ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ซึ่งเป็นสภาวะจำเพาะในการเรียนรู้ (state specific of learning) ที่สกัดกั้นการเรียนรู้ มิใช่สภาวะที่ส่งเสริมการเรียนรู้ (โจเซฟ ซิลตัน เพียร์ซ และไมเคิล เมนดิซซา, 2559) ยกตัวอย่างเช่น หากเด็กรู้สึกไม่สนุกกับการนับเพราะถูกบังคับให้ทำ เด็กจะจดจำประสบการณ์การนับผนวกเข้ากับความรู้สึกทางลบ เมื่อต้องนับเด็กจะรู้สึกว่าจะทำไม่ได้ ไม่อยากทำ และปฏิเสธกิจกรรมนี้ทันทีโดยไม่พยายามเปิดใจเรียนรู้

เครื่องมือในการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในช่วงปฐมวัย คือ ร่างกายและประสาทสัมผัสทั้งห้า เด็กวัยนี้เรียนรู้ได้ดีจากการสังเกตและเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่ได้สัมผัสสัมพันธ์ เพราะสมองในส่วนที่พร้อมใช้งาน คือ สมองสัตว์ชั้นต่ำ (R-brain) หรือสมองที่มนุษย์มีเช่นเดียวกับสัตว์เลื้อยคลาน ซึ่งเป็นสมองส่วนรับรู้ความรู้สึกและการเคลื่อนไหว ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติ เช่น ระบบย่อยอาหาร ระบบไหลเวียนโลหิต ระบบกล้ามเนื้อ เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิต การที่เด็กได้ใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายซ้ำ ๆ ในการเคลื่อนไหว ทักษะจับ และเล่น เป็นการสร้างความแข็งแรงของการเชื่อมต่อระหว่างเซลล์ประสาท นอกจากนั้นการได้ลงมือกระทำผ่านประสาทสัมผัสยังเป็นการสร้างพลังเจตจำนง (will) ให้เกิดขึ้นภายในตัว เมื่อเด็กโตขึ้นเขาจะสามารถใช้พลังความคิดซึ่งเป็นนามธรรมแปรเปลี่ยนเป็นพลังการลงมือกระทำให้เกิดรูปธรรมของความคิดได้ เด็กที่ไม่ได้รับการฝึกฝนพลัง

เจตจำนงที่เพียงพอ คือ เรียนรู้แบบเป็นผู้รับ (passive) มากกว่าแบบเชิงรุก (active) ขาดประสบการณ์หรือโอกาสในการใช้ร่างกายและการลงมือกระทำอย่างเต็มที่ เมื่อโตขึ้นจะขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติ คิดได้แต่ไม่ทำ หรือวนเวียนอยู่กับความคิดแต่ไม่สามารถนำความคิดลงสู่การปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง

ภาพ 2 เด็กปฏิบัติสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเกิดจากการเล่น

การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม คือ การสร้างโอกาสให้ทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2561) โดยเฉพาะการพัฒนาในเด็กปฐมวัยสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งเป็นการลดความแตกต่างด้านทุนมนุษย์ (human capital) (อาทิตย์ เคนมี, 2560) ดังนั้น การให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดทิศทางการพัฒนาเด็กเพื่อให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) จึงจำเป็นที่ทุกภาคส่วนซึ่งเกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยต้องจัดประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพ โดยต้องจัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ความถนัดและความสนใจของเด็ก ซึ่งเรียนรู้ผ่านเครื่องมือสำคัญที่เรียกว่า “การเล่น”

ภาพ 3 การเล่นในธรรมชาติเสริมสร้างความคิด
สร้างสรรค์แก่เด็ก

ภาพ 4 สนามเด็กเล่นที่เน้นธรรมชาติ
และความหลากหลายของประสาทสัมผัส

เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากการได้วิ่งเล่น กระโดด ปีนป่าย สำรวจ สร้าง จินตนาการ เล่นสมมุติ ฟังนิทาน ร้องเพลง กิจกรรมผ่านการใช้ร่างกายของเด็กเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำหรับทักษะทางด้านวิชาการที่จำเป็นในอนาคต สามารถกล่าวได้ว่า การเล่นเป็นรากฐานสำคัญของสติปัญญา สุขภาพจิต และพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ เด็กปฐมวัยไม่ควรถูกให้นั่งโต๊ะเรียนเป็นเวลานานเพื่อทำแบบฝึกหัดหรือการอ่าน เด็กควรได้เล่นซึ่งเป็นประสบการณ์สำคัญและเป็นการสร้างทักษะการเรียนรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น (Smock, 2017)

องค์การยูนิเซฟได้รณรงค์เพื่อให้สังคมได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ภายใต้แคมเปญ “กินให้เป็น เล่นให้สุด ไม่หยุดรัก” (UNICEF Thailand, 2018) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กปฐมวัยซึ่งต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยปฏิรูปวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ให้ความรู้แก่ครอบครัวเพื่อนำความรู้ที่ถูกต้องไปส่งเสริมบุตรหลานให้มีพัฒนาการสมวัย ส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กร่วมกับโรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็ก (อาทิตย์ เคนมี, 2560) เพราะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยต้องอาศัยความร่วมมือและความเข้าใจที่ตรงกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สังคมต้องตระหนักว่า ปฐมวัยเป็นรากฐานสำคัญของอนาคตประเทศ ความเจริญก้าวหน้าและสามารถแข่งขันได้ในระดับโลกต้องอาศัยพลเมือง

ที่มีคุณภาพ สมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ซึ่งต้องปูพื้นฐานตั้งแต่เด็กปฐมวัยด้วยการให้การศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมกับเด็ก

การเล่นสำคัญอย่างมากสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะทำให้เด็กเข้าสู่สภาวะคลื่นไหล (flow) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด เด็กมีความจดจ่อ มีสติรู้ตัว มีชีวิตชีวา และหลอมรวมตัวตนเข้ากับกิจกรรมการเล่นอย่างเป็นหนึ่งเดียวกัน เหมาะสมที่สุดกับการเรียนรู้ การปฏิบัติ และการมีสุขภาพที่สมบูรณ์ เป็นสภาวะที่สมองทั้งสามระดับ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืน (โจเซฟ ซิลตัน เพียร์ซ และไมเคิล เมนดิซซา, 2559) ผลของการเข้าสู่สภาวะคลื่นไหล คือ การเข้าถึงศักยภาพภายในตน เกิดประสิทธิภาพของการทำงาน (peak performance) ความสร้างสรรค์ แรงจูงใจในการลงมือกระทำ ความจำระยะยาว (Kotler, 2014) ในขณะที่เด็กกำลังเล่น โลกทั้งใบของเด็กอยู่ภายใต้จินตนาการ เวลาดูเหมือนจะผ่านไปอย่างรวดเร็ว เด็กสามารถจดจ่อต่อเนื่องจากกิจกรรมที่ได้ทำอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยหรือเบื่อหน่าย สนุกกับการทำซ้ำหรือปรับเปลี่ยนไปตามใจนึก เสียงภายนอกไม่สามารถรบกวนการเล่นของเด็กได้ ณ เวลานั้น เด็กมีใช้เด็กน้อยคนเดิม แต่ผ่านจินตนาการ ความสร้างสรรค์ และการเข้าสู่สภาวะคลื่นไหล เด็กเป็นอะไรที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น สามารถเป็นพ่อหรือแม่ที่ต้องดูแลลูก หรือเป็นแม่ค้าที่วิ่งวนอยู่กับการทำอาหารหลากหลายเมนู บทบาทที่ในความเป็นปกติเด็กก็สามารถเป็นได้ วิชาน ฐานะวุฑฒ์ (2547) กล่าวว่า การเล่นนำเด็กเข้าสู่สภาวะ ซึ่งเป็นสภาวะที่ร่างกายและจิตใจเป็นหนึ่งเดียวกัน เกิดความสุขเบิกบานใจ อัดตาตัวตนหายไป เป็นหนึ่งเดียวกับช่วงเวลานั้น ๆ ทำให้ลดความเครียด เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเต็มศักยภาพของเด็ก มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เรียนรู้อย่างกระตือรือร้น และเข้าถึงความสงบภายในจิตใจ

ตัวอย่างโรงเรียนอนุบาลในโตเกียวซึ่งถูกออกแบบโดยสถาปนิกผู้มีแนวคิดให้เด็กได้เป็นเด็ก เป็นโรงเรียนอนุบาลที่จัดพื้นที่ทางกายภาพแบบเปิดให้เด็กได้เรียนรู้ ใช้พื้นที่ที่หลากหลายให้เด็กได้ใช้ร่างกายในลักษณะต่าง ๆ วิ่ง ปีนป่าย มุด ลอด โดยจัดเป็นพื้นที่เปิด ไม่มีกำแพงระหว่างห้องเรียน และระหว่างภายในและภายนอกห้องเรียน มีวัสดุ อุปกรณ์ ของเล่น ปลายเปิด เครื่องเล่นสนามผसानให้ลงตัวกับธรรมชาติและเป็นแบบเปิด มีพาดาน พื้น และชั้นบันไดที่มีระดับที่แตกต่าง ให้เด็กได้ใช้ร่างกายในการสำรวจภายใต้ความปลอดภัย แนวคิดของการออกแบบ คือ การให้เด็กได้เผชิญหน้ากับความท้าทายหรืออันตรายเล็ก ๆ ให้ได้ เรียนรู้ที่จะอยู่ในโลกนี้ด้วยตัวเอง ไม่จำกัดเด็กให้อยู่ในกล่องแคบ ๆ ควบคุมหรือปกป้องเด็กมากเกินไป เด็กอนุบาลโรงเรียนนี้ได้วิ่งเล่นในสนามเด็กเล่นที่อยู่บนหลังคาอาคารเรียน เป็นรูปร่างกลมความยาวโดยรอบ 183 เมตร ในแต่ละวันเด็ก ๆ ได้วิ่งเล่นเป็นระยะทางเฉลี่ย 4,000 เมตร นับว่าเป็นโรงเรียนที่เด็กอนุบาล มีความสามารถทางกีฬาในระดับสูงเมื่อเทียบกับโรงเรียนอื่น

นอกจากนี้ยังเห็นความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าเสี่ยง ความมุ่งมั่นพยายาม ความสุข รวมทั้งพฤติกรรมการช่วยเหลือกันและกันของเด็กในขณะเล่น (Tezuka, 2014)

การเล่นส่งเสริมการคิดเชิงสร้างสรรค์เฮาเวิร์ด

การ์ดเนอร์ (2554) นำเสนอ 5 ลักษณะจิต ที่ควรปลูกฝังในเด็ก ได้แก่ จิตที่เกี่ยวข้องกับการรู้จักคิด 3 ลักษณะ คือ จิตเชี่ยวชาญ จิตรู้สังเคราะห์ และจิตสร้างสรรค์ ส่วนจิตที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ 2 ลักษณะ คือ จิตรู้เคารพ และจิตรู้จักจริยธรรม เด็กควรได้รับการอบรมเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่ให้คุณค่ากับจิตทั้งห้า โดยเฉพาะเติบโตขึ้นมาจากแบบอย่างที่ดี ไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ญาติพี่น้องในครอบครัว รวมทั้งครู เพราะคุณลักษณะเหล่านี้ไม่สามารถบังคับให้เรียนรู้ได้ นอกจากนี้ทิศทางการพัฒนาเด็กสู่ทศวรรษที่ 21 คือ การปลูกฝังและฝึกฝนทักษะที่สำคัญ 4 ทักษะ ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และความคิดสร้างสรรค์ (National Education Association [NEA], n.d.)

การเล่นส่งเสริมคุณลักษณะที่สำคัญแก่เด็กสำหรับการเติบโตในโลกอนาคต โจเซฟ ซิลตัน เพียร์ซ และไมเคิล เมนดิซซา (2559) กล่าวว่า การเล่นถูกมองว่าเป็นแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาระบบการทำงานของสมองส่วนหน้าและนีโอซีรีเบลลัม สอดคล้องกับ UNICEF (2017) ที่ระบุว่า การให้เด็กได้เล่นและเรียนรู้ผ่านการเล่นเป็นการพัฒนาสมองและทักษะที่จำเป็นซึ่งเด็กต้องใช้ในอนาคต โดยเฉพาะการเล่นสมมุติที่มีความสัมพันธ์กับทักษะการรับมือกับปัญหาและการพัฒนาทักษะสมองส่วนหน้า (executive functions: EF) รวมทั้งความสามารถในการกำกับความคิดและความรู้สึก

Fumoto, Robson, Greenfield, and Hargreaves (2012) กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กอนุบาลว่า ควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้ใหญ่เป็นผู้กำหนด โดยเด็กวัย 3-4 ปี ควรเปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้ริเริ่มมากกว่าผู้ใหญ่มากกว่า เด็กจะแสดงออกถึงความพยายามใหม่ ๆ และสื่อสารความคิดใหม่เมื่อไม่มีผู้ใหญ่คอยกำกับ กิจกรรมที่เด็กได้ริเริ่มเองไม่ว่าจะเป็นศิลปะหรือกิจกรรมอื่น ๆ ล้วนนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ แต่การเล่นสมมุติร่วมกันเป็นกลุ่ม (socio dramatic play) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สูงที่สุด เด็กได้นำเสนอความคิดผ่านจินตนาการและการตั้งสมมุติฐาน ได้มีส่วนร่วมกับเพื่อนในการเล่น สนทนา สื่อสาร โต้ตอบระหว่างกัน ตลอดจนได้เจรจาต่อรองและเรียนรู้อารมณ์ความคิด ความรู้สึกของเพื่อนขณะเล่น นอกจากนี้การเล่นนี้ได้จำกัดเพียงภายในห้องเรียนเท่านั้น แต่การเล่นนอกห้องเรียนมีผลอย่างมากต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในเด็ก บทบาทครูหรือผู้ใหญ่ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ความเป็นไปได้ของความคิด การแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ผ่านลงมือทำกิจกรรมที่หลากหลาย

มิใช่เพียงกิจกรรมศิลปะ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน จัดหาวัสดุอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งต่อยอดการเรียนรู้ของเด็กด้วยการใช้คำถามปลายเปิด

การเล่นของเด็กจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องอาศัยพื้นที่ เวลา และบริบท ที่สร้างให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและสบายใจในการเล่น โจเซฟ ซิลตัน เพียร์ซ และไมเคิล เมนดิซซา (2559) นำเสนอหลักปฏิบัติ 7 ประการ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก ในการสร้างสถานะให้เด็กรู้สึกปลอดภัยและมีความสุขในการเล่นอันจะนำไปสู่สถานะสิ้นไหลและศักยภาพการเรียนรู้สูงที่สุดของทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ดังนี้

หลักปฏิบัติข้อที่ 1 ใส่ใจการดำรงอยู่ สร้างสถานะที่ผ่อนคลาย มีสติรู้ตัว รับรู้และเท่าทันอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของตนเอง ในขณะที่เดียวกันปล่อยวางอารมณ์เชิงลบและความคิดให้เกิดสภาวะว่าง

หลักปฏิบัติข้อที่ 2 ปลอดภัยพอที่จะเล่น สร้างปฏิสัมพันธ์ทางบวกให้เด็กรู้สึกมั่นคงภายในจิตใจ ปลอดภัยและกล้าเปิดตัวเองในการสำรวจและเรียนรู้ ยอมรับธรรมชาติและตัวตนของเด็กอย่างไม่มีเงื่อนไข ปล่อยวางการตัดสินหรือความคาดหวังที่ต้องการให้เด็กทำตาม เปิดใจกว้าง ให้ความรัก ความสนใจเด็กอย่างที่ได้ก็เป็น

หลักปฏิบัติข้อที่ 3 เชื่อเชยสิ่งที่ไม่คาดฝัน เป็นการห้อยแขวนความคิด ความคาดหวัง คือ การตัดสินในการกระทำหรือสิ่งที่ปรากฏตรงหน้าในทันทีทันใดอย่างเป็นอัตโนมัติ ซะลอการตอบสนองที่เป็นอัตโนมัติตามความคุ้นชินหรือวิธีคิดเดิม เช่น ไม่รีบบอกวิธีการที่ต้องการให้เด็กปฏิบัติ ไม่รีบเข้าไปจัดการกับสถานการณ์ด้วยคิดว่าเด็กทำไม่ถูกต้องตามความคิดของผู้ใหญ่

หลักปฏิบัติข้อที่ 4 ดูเด็กเป็นตัวอย่าง เป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญของการเข้าถึงศักยภาพการเรียนรู้ที่เหมาะสมที่สุด คือ การสังเกตและรับฟังอย่างลึกซึ้ง โดยอาศัยสติ สมาธิ และความสงบภายในใจ เมื่อผู้ใหญ่หนึ่ง เจียบ รับฟัง สังเกต อย่างละเอียดอ่อน ใส่ใจ ต่อสิ่งที่ปรากฏตรงหน้า มองให้เห็นสิ่งที่เป็นมิใช่สิ่งที่ควรจะเป็น

หลักปฏิบัติข้อที่ 5 ตอบสนองอย่างลึกซึ้งและเต็มที่ เป็นการเปลี่ยนแปลงการตอบสนองจากความคุ้นชินสู่การตอบสนองที่แท้จริง เป็นพื้นที่ว่างของความคิดอันนำไปสู่เขาวนปัญญาหรือการเรียนรู้ขึ้นมาเอง นำไปสู่สัมพันธภาพหรือการตอบสนองด้วยวิธีการใหม่ต่อเด็ก เรียกได้ว่าเป็นการปฏิบัติในแบบที่ไม่คาดคิดและสร้างสรรค์

หลักปฏิบัติข้อที่ 6 จินตนาการ เป็นการคงลักษณะความเป็นเด็กเอาไว้ในตัวผู้ใหญ่ ความอยากรู้อยากเห็น ความขี้เล่น อยากทดลอง ความยืดหยุ่น อารมณ์ขัน ใจที่เปิดรับความคิดใหม่ ๆ การพัฒนาจินตนาการนำไปสู่การปฏิบัติต่อเด็กด้วยแนวทางใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ แก่นของจินตนาการคือการเล่นอย่างอิสระ ดังนั้นการพัฒนาจินตนาการในตัวผู้ใหญ่จึงสำคัญมาก ปิดโทรทัศน์ซึ่งเป็นตัวร้ายในการทำลายจินตนาการ ใช้เวลาร่วมกับเด็ก พุดคุย อ่านนิทาน

เล่นด้วยกัน เพื่อขยายสนามจินตนาการให้กว้างไกลออกไป

หลักปฏิบัติข้อที่ 7 เกิดใหม่ เป็นผลจากการปฏิบัติในข้อที่ 1-6 เมื่อมีสติรู้ตัว ปล่อยวาง ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ความคาดหวัง สร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เด็ก สังเกต รับฟังอย่างลึกซึ้ง อ่านและทำความเข้าใจสิ่งที่เด็กสื่อสาร ตอบสนองต่อเด็กอย่างเป็นธรรมชาติสอดคล้อง กับความต้องการที่แท้จริงของเด็ก และใช้จินตนาการเมื่ออยู่กับเด็ก การปฏิบัติทั้งหมดนำมา ซึ่งการปฏิบัติด้วยวิธีการใหม่ เป็นการกะเทาะความคุ้นชินให้เป็นคนใหม่ที่มีใช้เครื่องจักร เกิดการก้าวพ้นข้อจำกัดของตน (transcendence) การเล่นในลักษณะนี้แปรเปลี่ยนพฤติกรรม การกระทำ ความรู้สึก ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันที่สร้างสรรค์นำไปสู่ การเรียนรู้ใหม่

ความรู้สึกเป็นสุขเมื่ออยู่กับเด็ก รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความรัก ความใส่ใจ ในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้แก่เด็ก เป็นสภาวะคลื่นไหลซึ่งจำเป็นต้องสร้างให้ เกิดขึ้นในบ้านในโรงเรียน อันจะส่งผลต่อสภาวะที่นำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์และศักยภาพ การเรียนรู้ที่สูงที่สุด (Fumoto et al., 2012)

ภาพ 5 ผู้ใหญ่และเด็กมีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยในการเล่น

การเล่นอิสระพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม

การเรียนรู้เกิดขึ้นตั้งแต่เด็กเริ่มปฏิสนธิ นโยบายทั้งระดับสากลและระดับชาติให้ความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาระดับปฐมวัย ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่เด็กยังอยู่ในครรภ์มารดา การระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพสอดคล้องกับหลักวิชาจึงเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญของการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา คือ “เด็กเล็กทุกคนได้รับการดูแลและพัฒนาโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” (คณะกรรมการการศึกษาและการกีฬา, 2559) มโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนในการจัดการศึกษาปฐมวัยของไทย คือ การเข้าใจว่าการสอนระดับอนุบาลต้องให้เด็กอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ ซึ่งเป็นความสามารถที่เกินวัย ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้และสมองของเด็กที่กำลังพัฒนา ผลที่ตามมา คือ เด็กขาดโอกาสในการพัฒนาคุณลักษณะด้านอื่นที่จำเป็นต่อการเผชิญชีวิตในวันข้างหน้า โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านพฤติกรรม ได้แก่ ความรับผิดชอบ การยับยั้งชั่งใจ ความมุ่งมั่นพยายาม แรงจูงใจ ความอดทนอดกลั้น

การเล่นเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมที่สุดในปฐมวัย เพราะสอดคล้องกับพัฒนาการของสมองที่กำลังพัฒนา โดยต้องให้เด็กได้เล่นอิสระหรือทำกิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มด้วยตนเอง การเล่นพัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นสมมุติซึ่งพัฒนาทักษะการรับมือกับปัญหา ทักษะสมองส่วนหน้า รวมทั้งความสามารถในการกำกับความคิดและความรู้สึก การเล่นนำเด็กเข้าสู่สภาวะและความลื่นไหล ซึ่งเป็นสภาวะที่ร่างกายและจิตใจเป็นหนึ่งเดียวกัน เกิดสมาธิ ความจดจ่อ และการเรียนรู้สูงที่สุด

ผู้ใหญ่ควรให้ความสำคัญกับการเล่นของเด็กในฐานะเครื่องมือพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านกายและจิต โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นอิสระภายใต้บริบทที่เอื้อต่อสภาวะจำเพาะในการเรียนรู้ที่เป็นอารมณ์ทางบวก หลักปฏิบัติ 7 ประการ เป็นแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยผ่านการเล่นซึ่งนำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงที่สุด เป็นสัมพันธภาพที่เหมาะสมที่สุดระหว่างผู้ใหญ่และเด็กในการเรียนรู้จากกันและกัน เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่สมควรอย่างยิ่งที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่โรงเรียน เพื่อการก้าวข้ามข้อจำกัดภายในตนทั้งผู้ใหญ่และเด็กสู่การเป็นพลเมืองของประเทศที่มีความสุข รู้คิดและรู้ธรรม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมอนามัย. (2558). รายงานประจำปีกรมอนามัย 2558.

สืบค้นจาก http://gic.anamai.moph.go.th/images/DOHL_PDF/DOHL/Report%202558.pdf

คณะกรรมการการศึกษาและการกีฬา. (2559). รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง ข้อเสนอและร่างกฎหมายเกี่ยวกับแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการ วุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.

โจเซฟ ซิลตัน เพียร์ซ และไมเคิล เมนดิซซา. (บ.ก.). (2559). พ่อแม่วิเศษ เด็กมหัศจรรย์ [Magical parents magical child] (กรรณิการ์ พรหมเสาร์ และ อรุณเรียม กิตติรัตน์ชัย, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: สวนเงินมีมา.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2561, กุมภาพันธ์). ศาสตร์และศิลป์ในการพัฒนาเพื่อลด ความเหลื่อมล้ำในสังคม ใน การประชุมวิชาการของสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา เรื่อง การสร้างความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ในสังคม โรงแรมปรีซ์พาลาส, กรุงเทพมหานคร.

พอล ทฟ. (2557). เลี้ยงให้รุ่ง: ปฏิบัติการเรียนรู้ผ่านการสร้างลักษณะนิสัยสู่ความสำเร็จ [How children succeed: Grit, curiosity, and hidden power of character] (ดลพร รุจิรวงศ์, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นเวิร์ลด์ส์.

เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). การศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: เอบี กราฟฟิกส์ดีไซน์.

วิธาน ฐานะวุฒม์. (2547). หัวใจใหม่-ชีวิตใหม่. เชียงราย: ปิติศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. สืบค้นจาก <http://click.senate.go.th/wp-content/uploads/2017/สำนักงานส่งเสริม>

สังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน [สสค.]. (2557).

เปิดสถานการณ์เด็กปฐมวัย พบ 1 ใน 3 พัฒนาการล่าช้า.

สืบค้นจาก <http://www.qlf.or.th/Mobile/Details?contentId=812>

อาทิตย์ เคนมี. (2560). Seedtizen เมล็ดพันธุ์พลเมือง: รายงานสถานการณ์เด็ก เยาวชน และครอบครัว ประจำปี 2560, อาทิตย์ เคนมี (บก.). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

เฮาเวิร์ด การ์ดเนอร์. (2554). *จิตห้ำลักษณะสำหรับอนาคต. ใน เจมส์ เบลแลงคา และรอน แปรนธ์ (บ.ก.), ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศีกษาเพื่อศตวรรษที่ 21 [21st Century skills: Rethink how students learn]* (หน้า 58 – 84) (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นเวิลด์ส์.

ภาษาอังกฤษ

Blythe, S. G. (2004). *The well balanced child: Movement and early learning*. Gloucestershire, UK: Hawthorn.

Fumoto, H., Robson, S., Greenfield, S., & Hargreaves, D. (2012). *Young children's creative thinking*. London, UK: SAGE publications.

Kotler, S. (2014, May 5). *The rise of superman: Decoding the science of ultimate human performance* [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=y1MHyyWsMeE>

Marcon, R. A. (2002). Moving up the Grades: Relationship between Preschool Model and Later School Success. *Early Childhood Research & Practice*, 4(1). Retrieved from <http://ecrp.illinois.edu/v4n1/Marcon.html>

National Education Association [NEA]. (n.d.). *Preparing 21st Century students for a global society: An educators' guide to the four Cs*. Retrieved from <http://www.nea.org/assets/docs/A-Guide-to-Four-Cs.pdf>

Smock, J. (2017, August 18). Why kids deserve a preschool that lets them play. *The Washington Post*. Retrieved from https://www.washingtonpost.com/news/parenting/wp/2017/08/18/why-kids-deserve-a-preschool-that-lets-them-play/?utm_term=.b903bce9e20d

Suggate, S. R. (2013). Does early reading instruction help reading in the long-term? A review of empirical evidence. *Research on Steiner Education*, 4(1), 123 – 131. Retrieved from <http://www.rosejournal.com/index.php/rose/article/view/143/162>

Tezuka, T. (2014). *The best kindergarten you've ever seen* [Video file]. Retrieved from https://www.ted.com/talks/takaharu_tezuka_the_best_kindergarten_you_ve_ever_seen#t-570169

- UNICEF. (2017). *Early moments matter for every child*. Retrieved from https://www.unicef.org/media/files/UNICEF_Early_Moments_Matter_for_Every_Child_report.pdf
- UNICEF Thailand. (2018, March 1). *Together for every child#EatPlayLove* [facebook post]. Retrieved from https://www.facebook.com/unicefthailand/?hc_ref=ARQv4g-Zs-1LcE1JXANKAiW8Y0Fhg_YDXgD4SwwRhw2sPdMkrO7WunrvaQ99TtBnBSY&fref=nf
- UNICEF. (n.d.). *Early childhood development: The key to a full and productive life*. Retrieved from <https://www.unicef.org/dprk/e.cd.pdf>

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิลักษณ์ ขยันกิจ สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีเมล: sasilak.k@chula.ac.th

อาจารย์ ดร.อุไรवास อังรองอรธ สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีเมล: uraivas.p@chula.ac.th

อาจารย์แสงทิวา ไชยยศ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม